

**СВІТОГЛЯДНІ ПОШУКИ
В. І. ШИНКАРУКА У ПЕРІОД ДЕСТАЛІНІЗАЦІЇ
ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ В УРСР**

У статті проаналізовано особливості розвитку вітчизняної філософської думки в Радянській Україні як контексту формування та генези філософських шукань В. Шинкарука. Акцентовано увагу на світоглядній позиції В. Шинкарука в період десталінізації філософської думки в Україні.

Ключові слова: тоталітаризм, десталінізація, періодизація, марксистсько-ленінська філософія, філософська доктрина.

В історії української філософської думки суттєвим і важливим етапом є радянський період її розвитку. В. С. Горський визначає умови існування філософії і культури в цілому в Радянській Україні як атмосферу “вічного страху влади перед вільною думкою, талантом, високою майстерністю – всім, що надає людині незалежності” [1, 70]. Для визначення можливості існування окремого підходу в розумінні й виокремленні української радянської філософії необхідним є відтворення цілісної та адекватної картини розвитку вітчизняної філософської думки в 20-80-х рр. ХХ ст.

Відповідно до періодизації філософії СРСР першим етапом вітчизняної філософії є 20-ті-30-ті рр. ХХ ст., які Я. І. Юринець у контексті з’ясування специфіки філософських дискусій в Україні пов’язує з “маргіналізацією національного” [2, 75]. До 1930 р. в Україні, як і в СРСР загалом, спостерігається певна демократичність, однак дозволений плюралізм, який робив можливою філософську дискусію, поступово замінюється філософією комунізму як єдиноправильним орієнтиром, і уже до початку 30-х рр. рамки інтелектуальних пошуків звужуються.

У 1930 році та до середини 50-х рр. так само, як і у філософії СРСР, виокремлюється період “сталінізації” філософії. У цей період партійно-державна ідеологія вимагала від філософії пропаганди марксизму, а тоталітарна політика Сталіна чітко контролювала та винищувала будь-які спроби самостійного філософування, що закінчувалося арештами та репресіями.

Третій період у філософії радянської України, відповідно до періодизації філософії СРСР – це період “десталінізації” філософії (50-ті-80-ті рр.) Цей період дав надію на можливість вітчизняного культурного відродження. Однак не варто забувати про те, що

десталінізація не означала відхід від марксистсько-ленінської філософії, а тільки забезпечила пом'якшення тоталітарного контролю над науковими і культурними процесами.

Філософські концепції українських мислителів у радянський період вивчали вітчизняні науковці, зокрема В. Горський, Я. Юринець, І. Огородник, В. Огородник, В. Лісовий, В. Табачковський, Г. Заїченко та інші.

Багато з них при дослідженні стану філософії у післясталінський період у Радянській Україні посилаються на роботу В. Шинкарука ««Хрущовська відлига» і нові тенденції в дослідженнях інституту філософії АН України в 1969-х роках» [5, 6-22]. Однак наукові напрацювання В. Шинкарука щодо української філософії у Радянському Союзі не стали предметом окремої ґрунтовної розвідки.

Тому метою статті є осмислення світоглядних пошуків В. І. Шинкарука в період десталінізації філософської думки в УРСР, а основним завданням – аналіз особливостей розвитку вітчизняної філософської думки в Радянській Україні як контексту формування та генези філософських шукань В. Шинкарука.

В. Шинкарук, аналізуючи політичні та ідеологічні умови в середині 50-хрр. ХХ ст., констатує, що критика культу особи Сталіна поставила питання про повернення до витоків соціалістичної програми комуністичної партії, долаючи деформації сталінської політики. Таким чином, соціалістичні ідеали Сталіна замінювалися ідеалами комунізму, що знайшло своє відображення у його внутрішньодержавних функціях, зокрема у напрямку на побудову “комуністичного громадянського самоврядування” та у пропаганді інтернаціоналізму і дружби народів. Найважливішим для філософів стало гасло “хрущовської відлиги”, проголошене на ХХІІ з’їзді КПРС: “Не виробництво заради виробництва, а виробництво заради людини”. “Ці та інші ідеологічні постулати, закладені в новій Програмі КПРС, – пише В. Шинкарук, – мали формувати (й формували) уявлення про “гуманістичний поворот” у політиці КПРС, пов’язаний з реформаторською діяльністю М. С. Хрущова та очолюваного ним партійного і державного керівництва. Це й був зовнішній ідеологічний «фасад» «хрущовської відлиги»”.

Проте, як зауважував В. Шинкарук, на практиці партійно-державні владні структури (номенклатури) продовжували керуватися принципами командно-адміністративної системи, методологічні підвалини якої становить “бюрократичний технократизм”, що за своєю суттю є реакційною утопічною ідеологією [6, 58].

Так, хрущовська відлига з послабленням тиску більшовицько-партійного апарату на духовну складову суспільства спровокувала поживлення інтелектуально-культурного руху та активізацію філософських пошуків, однак у межах офіційно декретованої системи.

Визначаючи особливості розвитку української філософської думки в 60-х – 80-х рр., вітчизняні науковці виокремлюють два напрямки розширення меж філософування: “ревізійністський” та аналітичний, або системний і аналітичний, підходи у розумінні діалектики, які виявились запереченням претензії діалектичного матеріалізму на статус єдиної істинної наукової філософії. Так, В. Табачковський зазначає, що реформаторські ідеї у філософії 60-х рр. у Києві виникли як протистояння катехістично-спрошеному, лінійному світорозумінню. В. Лісовий визначає ревізійнізм у філософії СРСР як спосіб мислення, який вступав у суперечність з офіційною ідеологією марксистсько-ленінської філософії. Однак, на його думку, говорити про ревізійнізм в умовах тоталітарної системи 60-х рр. можна лише як про прояв критичного мислення, що розцінюється ним як спроба відродження, як наслідок інтуїтивного “прозріння” або ж поступового доростання до відповідного рівня інтелектуальної культури, зокрема філософської [4, 71].

Таким чином, наявність нових пошуків у філософії УРСР в 60-х рр., що розширювало межі філософування, визнає більшість вітчизняних науковців.

В. Табачковський описує стан філософії в Інституті філософії у Києві в цей час так: “На час мого приходу до інституту, – пише він, – чітко виокремилася дві провідні тенденції в розумінні предмету філософії, котрі були реакцією на вульгарний онтологізм мало не домарксівського штибу, та лінійний соціологізм «катехістичних» діамату та істмату. Це як ми їх жартома називали – «червоний позитивізм» і «червоний екзистенціалізм» [7, 20]. На думку науковців, філософський рух 60-тих зосередився навколо гуманізації науки і філософії. Однак гуманізацію радянської філософії слід розуміти як гуманістичну тенденцію в діалектичному матеріалізмі, спробу розвивати діалектику як певну традицію філософського мислення, через введення в проблематику діалектичного матеріалізму елементів філософії культури, філософії світогляду, що в Україні здійснювалось у роботах М. Злотіної, В. Босенка, О. Яценюка, В. Іванова, М. Булатова, І. Бичка, М. Такрасенка і ін. “Спрямування мислення, – пише В. Лісовий, – на “олюднення” діалектики було, радше, тільки певною тенденцією, яка включала великий спектр позицій – від тверджень, що нічим не загрожували офіційній ідеології

(бо вписувались у офіційно декларовану формулу “все в ім’я людини”) до справді виразних наголосів, що виходили поза межі офіційно прийнятих риторик” [4, 125].

Проте хрущовська відлига після “Празької весни” (1968 р.) визвала в кінці 1960-х років хвилю боротьби з “філософським ревізіонізмом”. В Україні перевірку на ідеологічну “відповідність” очолив директор Інституту історії Комуністичної партії України І. Д. Назаренко. На його вимогу 1969 року на Політбюро ЦК КП України було винесено питання про стан філософських досліджень у республіці. У результаті роботи Політбюро було прийнято постанову про заходи щодо подальшого розвитку наукових досліджень у галузі марксистсько-ленінської філософії з метою усунення недоліків: некритичного ставлення до буржуазних філософських концепцій, ігнорування авторами наукових робіт партійного характеру марксистсько-ленінської філософії і ін.

Незадоволена реакцією на зауваження Політбюро та відсутністю кардинальних рішень в 1971 році ЦК Компартії України знову ставить питання про вимогу очистки марксистсько-ленінської філософії від проявів “ревізіонізму”. Було створено комісію з перевірки діяльності Інституту філософії АН УРСР результати якої, оцінка щодо діяльності Інституту знову були винесені на розгляд Політбюро. Та це питання внаслідок певних причин не було розглянуте. Пізніше в 1972 році відбулись чистки у серед філософів України. Як наслідок, у липні цього ж року були заарештовані Є. Пронюк та В. Лісовий – науковці Інституту філософії АН УРСР.

В історії філософської думки УРСР 50-х – 80-х рр. XX ст. виокремлюють наступні напрямки філософських досліджень у спробах об’єктивного філософування: логіка, методологія науки та історія філософії.

Формальна логіка у зв’язку з предметом дослідження залишалась такою науковою сферою, де можна було уникнути ідеологізації. У центрі заідеологізованої дискусії, пише В. Лісовий, – перебувало питання про співвідношення формальної і “діалектичної” логіки: правовірними вважалися ті філософи, які твердили про вищість діалектичної логіки над формальною. Але від кінця 60-х років в Україні з’явилися філософи, які у своїх публікаціях твердили, що діалектична логіка взагалі не є логікою, а тільки філософією. Фактично, за цим стояла опозиція між аналітичним напрямком у філософії та спекулятивно-інтуїтивним [4, 74].

Ще одним напрямком досліджень у вітчизняній філософській думці були історико-філософські дослідження. У цей час

простежується повернення до філософської спадщини німецької класичної філософії. Вивчення історії філософії в умовах послаблення тоталітарного контролю спрямовує вітчизняну філософську думку до досліджень здобутків зарубіжної філософії ХХ ст. Так, у центрі уваги вітчизняних філософів, навіть попри визначення її як “буржуазної” філософії, проводили дослідження феноменології Е. Гуссерля, екзистенційної філософії та ін.

Ще одним об’єктом історико-філософських пошуків стала вітчизняна філософська думка. Звернення до власної історико-філософської спадщини стало можливим завдяки хрущовській відлизі та зближенню окремих націй за принципом інтернаціоналізму на протигагу сталінській пропаганді злиття націй. У цей час українські філософи звертаються до досліджень філософської думки Київської Русі, Острозького культурно-освітнього центру, Києво-Могилянської академії. Однак будь-які звернення до власного філософського спадку вимагали виправдання перед офіційною філософською ідеологією, тому, як пише В. Лісовий, у 60-80-ті роки ХХ ст. “вітчизняні науковці прагнули повернути таких “вилучених” філософів в український контекст. Але, щоб уможливити відповідні дослідження нашої філософської думки, вони часто використовували слово “вітчизняний” замість слова “український”. Двозначність слова “вітчизняний” задовольняла тих, які мислили це слово у значенні спільної вітчизни росіян та українців” [4, 132]. Визначаючи стан філософії в Україні періоду десталінізації, В. Горський зазначає, що позитивні результати, одержані у таких дослідженнях, могли б бути більш значними, якби не гальмівний вплив офіційно-декретованої філософської доктрини. Але безсумнівним є те, що сам по собі здобуток, одержаний філософами України кінця 80-х років, руйнував підґрунтя ідеологізованої філософії. Захисники доктрини не могли не бачити це, спрямовуючи зусилля на придушення плідних ідей. У цей час виникають гучні дискусії, на зразок тієї, що відбувалась у Москві 1968 р., де Копніна і його школу було звинувачено в проповіді ідей “буржуазної” філософії. У 70-ті роки деяких філософів України було репресовано за звинуваченням в “українському буржуазному націоналізмові”. Але важливо, що ці репресивні заходи виявились нездатними паралізувати філософську думку. За цих складних умов вона жила, творячи фундамент для відродження національної філософської культури, здійснити яке покликане нове покоління філософів України [1, 202].

Таким чином, в Україні у часи десталінізації відбувались філософські пошуки у сфері логіки, діалектики і теорії пізнання, вивчення історії філософії, в тому числі й вітчизняної філософської

спадщини, ознайомлення, в основному через критику, із сучасною світовою філософською думкою та формування екзистенційно-антропологічного напрямку філософування.

Формування філософії В. Шинкарука відбувалось в умовах жорсткого тоталітарного контролю. Ідеологічна політика держави не могла не вплинути на формування юнацького світогляду. Дослідник протягом усього свого філософського життя не заперечував своєї належності до марксистської філософської позиції. Однак так само як і М. Мамардашвілі, він, наскільки це було можливим і коли це було можливим, категорично виступав проти її сталінсько-ленінської інтерпретації. В. Шинкарук був філософом-марксистом. Його сучасник В. Табачковський зауважував: “Загалом же що частіше ловиш себе на думці, що кращі зразки української філософії 60-70-х років можуть бути віднесені до марксизму лише з днем, вельми істотним уточненням: це був значною мірою неомарксизм... чи мало з того набутку, що його принесли 60-ті роки в Україну в галузі філософській, підпадає під рубрику не традиційного марксизму, а європейського неомарксизму. Підпадають під неї і наріжні інтелектуальні спрямування Володимира Шинкарука” [7, 29]. В. Шинкарук у науковій розвідці “Методологічні засади філософських вчень про людину”, що вийшла друком у 2000 р., не цурається філософії марксизму, а навпаки, демонструє прогресивність філософських пошуків цього філософського напрямку, в тому числі і марксистів СРСР, та визначає історико-філософську доцільність, актуальність і відповідність їх науково-теоретичних розробок: “Спільною тенденцією кращих марксистських праць ..., – пише він, – як у зарубіжжі, так і в Радянському Союзі, є вихід за межі істматівської інтерпретації, залучення до дослідження досягнень сучасної науки антропології, психології, культурології, мовознавства й мистецтвознавства, системного аналізу і ін., критичне осмислення здобутків немарксистської філософії фрейдизму, екзистенціалізму, філософської антропології і філософії культури, феноменології, філософської герменевтики та інших сучасних філософських течій, виявлення і введення в предмет дослідження порушеної в них нової для філософії марксизму проблематики” [8, 31].

Справедливо виникло запитання про негативність визнання належності до філософії марксизму Г. Заїченко. “Але є один нюанс, – констатує науковець, – який мене в нашій трагічній епосі пошуків істинної свободи дуже турбує: у багатьох публікаціях простежується напіввисловлений, часто неусвідомлюваний сором за нашу причетність до філософії марксизму. Чи виправданий він? Про який

марксизм йдеться? Про Сталінський? Про Брежнєвський? За нього має бути соромно Сталіну, Брежнєву і їх адептам. Спроба досягнути нашу історію, в тому числі й історію філософських пошуків, поза, цілком ізольовано, від марксистських гуманістичних пошуків і з точки зору перспектив майбутнього – безперспективна” [9, 33-34].

Народження і становлення філософсько-світоглядної позиції молодого В. Шинкарука здійснювалось у руслі соціалістичних ідей, що не могло не вплинути на його ціннісні орієнтири. Сприймаючи із позицій юнацького максималізму ідеї марксистсько-ленінської ідеології не могли не залишити відголосу у його мисленнєвому досвіді. Окрім того, розуміння крену в тоталітарній ідеології сталінізму спровокувало у філософських шуканнях В. Шинкарука шляхи подолання крайніх проявів матеріалізму-сталінізму та пошуку його альтернатив. Феноменологія філософії Володимира Іларіоновича пройшла шлях від формування власної філософської позиції, витримуючи координати філософії радянської доби до перегляду та переосмислення власних наукових здобутків.

В. Шинкарук визнає вплив марксистсько-ленінської ідеології на формування філософської думки учасників наукового життя того часу, в тому числі і на власне формування філософичного менталітету. У праці “Сучасні історичні реалії і філософія” (1992 р.) В. Шинкарук, оцінюючи перспективи розвитку філософії в Україні в часи її незалежності, зазначає, що необхідність ідеологічного оновлення – побудова нової філософії – не може бути здійснено без звернення до філософії “епохи радянського марксизму”. Тому, на його думку, сучасна філософія має розвиватися під егідою переоцінки філософичної спадщини радянського періоду. “Для нас, – пише він, – філософів колишнього Радянського Союзу, котрі сформувались головним чином (якщо не переважно) під впливом марксистської філософії, ця переоцінка означає критичний перегляд історичного місця і теоретичного змісту філософських ідей Маркса – Енгельса, всієї філософії марксизму-ленінізму” [6, 77].

В. Шинкарук визначає філософську концепцію Маркса як достойну складову розвитку духовної культури людства: “Заперечення історичного значення філософських досягнень Маркса, Енгельса та інших послідовників у розвитку філософської думки, особливо у галузі діалектики і соціальної філософської думки, є цілком безпідставним” [6, 77]. До філософських вчень Маркса і Енгельса зверталась не лише радянська ідеологія, а й так звані противники комунізму, зокрема Р. Арон, З. Фрейд, К. Ясперс. Світова філософська думка визнає за

К. Марксом першість у зверненні до економічних відносин як чинників інтелектуальних, етичних та інших установок.

Однак В. Шинкарук і не ідеалізує філософські орієнтири радянської доби. Він ставить запитання про цінність досліджень “послідовників” марксизму, здійснюваних пропагандистами марксистсько-ленінської філософії: “У плані “переоцінки філософських цінностей” гостро постає питання, яку філософську цінність являє “марксистсько-ленінська філософія”?... Однозначної відповіді на це питання дати не можна” [6, 78].

У першу чергу Володимир Іларіонович вказує на необ’єктивність розгляду філософської концепції К. Маркса філософською доктриною СРСР. Негативні сторони марксистсько-ленінського філософування в Радянському Союзі та його невідповідність філософським поглядам К. Маркса він розкриває через наступні пункти:

1. Історичний матеріалізм і діалектичний матеріалізм, які викладали в курсі марксистсько-ленінської філософії, ні за програмною структурою, ні за науковим змістом не відповідали здобуткам філософської концепції К. Маркса;

2. Партійний принцип філософії, розроблений В. Леніним, фальсифікував реальний процес розвитку філософської думки через протиставлення матеріалізму як науки ідеалізові – “рафінованій попівщині”, що призвело до виключення з філософського поля зору марксистсько-ленінської ідеології немарксистської філософії та звело філософські пошуки до проблеми відношення “мислення – буття”, залишаючи поза увагою “багато інших питань, які виступали в окремі епохи і в окреслених філософських ученнях як головні” [6, 78];

3. Сумнівною В. Шинкарук вважає істинність визначення філософії марксистсько-ленінською ідеологією як “науки про загальні закони природи, суспільства і мислення”;

4. Як негатив у філософуванні ортодоксального марксизму В. Шинкарук виокремлює концепцію двох типів суперечностей: антагоністичних і неантагоністичних;

5. Найсерйознішим недоліком філософії марксизму-ленінізму В. Шинкарук називає відсутність плюралізму.

Однак, як було зазначено вище, В. Шинкарук наполягає на тому, що філософські дослідження періоду марксизму-ленінізму, в тому числі в Україні, містять і “справжні досягнення філософської думки, що виходять далеко за межі марксистсько-ленінської ортодоксії” [6, 79]. До таких перспективних досліджень вітчизняних філософів В. Шинкарук зараховує пошуки у галузі філософської антропології, світогляду, культури, форм духовного освоєння світу, дослідження з

історії світової філософської думки, дослідження вітчизняних філософських джерел.

В. Шинкарук від сучасної філософської спільноти вимагає зрозуміти загибель соціалізму і як історичної перспективи людства. Та він зазначає, що “ані Маркс, ані Енгельс, ані Ленін не пов’язували можливість реалізації ідей соціалізму з формою державного соціалізму. Державу як таку вони зараховували до суспільно-історичних форм відчуження людини, що його має подолати соціалістична революція – шляхом “відмирання” усякої державності” [6, 73].

Отже, В. Шинкарук демонструє невідповідність і спотворення філософських поглядів представників істинної марксистської філософії ідеологією радянського догматизму.

Завершення “ери Радянського Союзу”, на думку В. Шинкарука, є “осьовим часом в історії”, в тому числі і у філософії. У зв’язку з цим основним завданням вітчизняної філософської думки в наш час має стати критичне переосмислення самої філософії, що є необхідною умовою виходу української філософської думки на рівень “квінтесенції сучасної епохи” [6, 80]. Для вирішення наступного завдання необхідно зорієнтуватись на нових філософських пошуках в історії світової філософії, в тому числі і сучасних філософських надбань, звернення до національної культури, пошуки у вирішенні проблеми “людство – нація – особа”. Необхідним є також і зосередження уваги на фундаментальних проблемах методології філософського пізнання, “способів філософських новацій і філософського обґрунтування істини” [6, 80].

Найважливішою і необхідною умовою прогресу і буття національного філософування В. Шинкарук вважає “деполітизацію філософської самосвідомості індивіда і суспільства” [11, 32-33].

Об’єктивність В. Шинкарука в оцінці філософії К. Маркса простежується не тільки в період незалежності України, а і у радянські часи. Так, виходячи за межі ідеологічних принципів марксистсько-ленінської філософії при аналізі вихідних положень Марксової філософської концепції, він позиціонує базовість відношення мислення – буття як вихідний принцип вирішення філософських проблем, належним багатьом способам філософування. При цьому науковець акцентує увагу на тому, що засадниче, основне питання філософії моделюється в різних філософських концепціях. Таким чином Володимир Іларіонович вказує на філософську позицію марксизму (не марксизму-ленінізму) як на один із філософських підходів в історико-філософській системі [10, 131].

Окрім того, на Міжнародному філософському конгресі у Відні 1968 р. В. Шинкарук чітко заперечив догму ортодоксальної радянської філософії, що проблема сенсу людського буття є проблемою релігійних пошуків. Київський філософ акцентував увагу на тому, що сенс людського буття завжди знаходився в центрі філософських пошуків, у тому числі в марксистському філософуванні [6, 41].

До “ревізійністських” проявів В. Шинкарука належать також і його дослідження філософської спадщини представників німецької класичної філософії, зокрема Гегеля (до прикладу “Феноменологія духу”), частково Маркса (зокрема “Економічно-філософські рукописи 1844 р.”).

Отже, філософські пошуки українських філософів радянської доби, у тому числі й В. Шинкарука, сконцентрувались навколо тих галузей філософського знання, які знаходились на периферії, подалі від ідеологічної цензури, зокрема у сфері логіки, діалектики і теорії пізнання. Дослідження В. Шинкарука навіть у період Радянської України відзначаються об’єктивністю та “сміливістю” в умовах номенклатурного контролю.

Перспективи подальшого вивчення наукового доробку В. Шинкарука вбачаємо у з’ясуванні основних концептів його світоглядно-антропологічної школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Горський В. С.* Історія української філософії. – К. : Наукова думка, 1997. – 289 с.
2. *Юринець Я. І.* Біля витоків “радянської філософії” в Україні. 1920-1930-ті рр. // Наукові записки. – Том 63. Філософія та релігієзнавство. – С. 74-78.
3. *Огородник І. В.* Історія філософської думки в Україні : курс лекцій : навч. посіб / І. В. Огородник, В. В. Огородник. – К. : Вища школа ; Т-во “Знання”, 1999. – 543 с.
4. *Лісовий В.* Українська філософська думка 60 – 80-х років (стаття перша) // Філософська думка. – 2007. – № 3. – С. 64-80.
5. *Шинкарук В. І.* “Хрущовська відлига” і нові тенденції в дослідженнях Інституту філософії АН України в 1960-х роках // Філософська думка. – 1998. – № 4-6. – С. 5-22.
6. *Шинкарук В. І.* Український Центр духовної культури (Філософська спадщина України) // Вибрані твори : у 3-х т. – Т. 3., Ч. 1. – К. : 2004. – 404 с.
7. *Табачковський В. Г.* У пошуках невтраченого часу : нариси про творчу спадщину українських філософів-шістдесятників. – К. : ПАРАПАН, 2002. – 298 с.

8. Шинкарук В. І. Методологічні засади філософських вчень про людину // Філософська антропологія : екзистенціальні проблеми. – К., 2000. – С. 8-48.
9. Заиченко Г. В. И. Шинкарук и антрополого-экзистенциальные озарения в философии // Філософсько-антропологічні читання 98 : до 70-річчя засновника Київської світоглядно-антропологічної школи Володимира Шинкарука. К., 1999. – С. 31-42.
10. Шинкарук В. І. Ленинизм и методологические проблемы истории философии. Историко-философский процесс и структура предмета марксистско-ленинской философии // Ленинизм и современные проблемы историко-философской науки. – М. : Издательство Наука, 1970. – С. 122-128.
11. Шинкарук В. І. Марксистсько-ленінська філософія у світлі “останніх рішень” // Філософська і соціологічна думка : тези виступів. – К. – 1995. – № 3-4. – С. 32-33.

Кливаденко Н. И. Мировоззренческие искания В. И. Шинкарука в период десталинизации философской мысли в СССР.

В работе проанализированы особенности развития отечественной философской мысли в Советской Украине как контекст формирования и генезиса философских исканий В. Шинкарука. Внимание акцентировано на философской позиции В. Шинкарука в период десталинизации философской мысли в Украине.

Ключевые слова: тоталитаризм, десталинизация, периодизация, марксистско-ленинская философия, философская доктрина.

Klivadenko N. Philosophical search of V. Shinkaruk during the de-Stalinization of philosophy in the USSR.

This paper analyzes the features of the development of Ukrainian philosophy in the Soviet Ukraine, as the context of the formation and development of philosophical search of V. Shinkaruk. Philosophical position of V. Shinkaruk during the de-Stalinization of philosophy in Ukraine is analyzed in the article.

Keywords: totalitarianism, de-Stalinization, periodization, Marxist-Leninist philosophy, the philosophical doctrine.

Сірий С. В.

**СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ ВІЙСЬКОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Оскільки руйнівні наслідки локальних війн і воєнних конфліктів сучасної доби можуть зупинити суспільний прогрес людства, автор вважає